

Voor breder maatschappelijk draagvlak met monumentenzorg de boer op naar burger en bestuurder

Dat monumentenzorg een rijkszaak, maar niet altijd een rijkstaak is, bleek weer eens tijdens een onlangs gehouden discussiedag 'Zorgen om monumenten', die naar aanleiding van het verschijnen van een rapport met die naam werd gehouden. De meningen waren duidelijk verdeeld en dat is maar goed ook, want anders dreigt het hele monumenten-beleid compleet in de versukkeling te geraken. Iedereen was het er in Rotterdam over eens dat er zowel bij gebruiker als bestuurder (overheid) meer belangstelling voor het Nederlandse monument moet worden gewekt. Uit een recentelijk gevoerd onderzoek blijkt dat slechts 15% van de Nederlandse gemeenten een beleidsnota monumentenzorg heeft, 17% een monumentenverordening en 14% een monumentenlijst.

Centraal stond uiteraard de discussie omtrent de decentralisatie van het monumenten-beleid in ons land. Nog steeds lopen de meningen daarover erg uiteen. Men ziet nog duidelijk het gevaar onder ogen dat afschuiven van verantwoordelijkheden naar lagere overheden zonder ze daarvoor de nodige middelen te verschaffen, een onverantwoorde daad zou zijn.

Monumentenzorg moet, óók in stedelijke gebieden, de boer op om bij burger én overheid méér belangstelling voor het behoud van monumenten te wekken. Het maatschappelijk draagvlak van de zorg om monumenten is nog te smal.

Dat is één der conclusies op de discussiedag 'Zorgen om monumenten', die het NIROV eind januari 1980 in Rotterdam hield. Daar is het rapport van de Werkgroep Monumentenzorg van het NIROV besproken en aangevuld.

Evaluatie

Het NIROV (Nederlands Instituut voor Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting) stelde eind 1978 de Werkgroep Monumentenzorg in. De werkgroep heeft in het rapport 'Zorgen om monumenten' een evaluatie gegeven van het monumentenbeleid in Nederland sinds 1961, toen de Monumentenwet in werking trad.

Groepsgewijs zijn uit het rapport 5 thema's besproken:

- samenhang monumentenzorg en andere beleidsterreinen;
- monumentenzorg op rijksniveau;
- monumentenzorg op provinciaal niveau;
- monumentenzorg op gemeentelijk niveau;
- decentralisatie van monumentenzorg.

Reacties

In een uitvoerige inleiding van de discussies gaf adjunct-directeur van het NIROV, drs. P. Nijhof, een overzicht van de eerder binnengekomen reacties op het rapport. Tevens deed hij de uitslag mee van de door het NIROV gehouden enquête onder alle gemeenten in Nederland naar het (voorgenomen) gebruik van enkele instrumenten voor een eigen monumentenzorgbeleid.

De belangrijkste punten van kritiek van de binnengekomen reacties zijn: Het rapport 'Zorgen om Monumenten' legt de nadruk op het bestaande juridische en planologische instrumentarium en laat mogelijk nieuwe in-

strumenten of de bijstelling van oude gedeeltes achterwege. Een uitgesproken visie op aard en doelstelling van de monumentenzorg wordt gemist.

Verbreiding van het maatschappelijk draagvlak van de monumentenzorg is van groot belang.

Ook de ANWB heeft in een reactie op het rapport (zie Recreatievoorzieningen van december 1980 pagina 578) gepleit voor het vergroten van de belangstelling van het publiek voor monumenten in de sfeer van recreatie en toerisme, maar óók in de vorm van een onderzoek naar de mogelijkheden van hergebruik van monumenten, die leeg komen te staan.

Samenhang van beleidsterreinen

De coördinatie van het overheidsbeleid is ook met betrekking tot subsidie van monumentenzorg een gevoelig punt. Hieraan kan en moet nog veel worden gedaan, zo is de teneur van de meeste reacties. De ANWB heeft vooral gepleit voor het geven van aandacht aan recreatie en toerisme bij de coördinatie van het beleid voor monumenten, natuur en landschap. Een aparte paragraaf over deze relatie is volgens de bond wenselijk.

Rijksniveau

De meeste reacties op dit hoofdstuk betreffen het restauratiesubsidiestelsel in samenhang met de decentralisatiepolitiek. Het pleidooi van de Werkgroep om het stelsel van koppelsubsidies te vervangen door het beginsel 'wie beschermt, betaalt', wordt in de regel in de binnengekomen reacties ondersteund. Later op de dag bleek dat echter in de discussies toch anders te liggen. De heer Nijhof concludeerde dat het maatschappelijk draagvlak voldoende breed is om een spoedige instelling door het ministerie van CRM en

Afb. 1: Hergebruik van monumenten, die leeg komen te staan. . . (Foto: ANWB).

een nieuwe 'Werkgroep subsidiestelsel monumentenzorg' te rechtvaardigen.

Provinciaal niveau

De activiteiten van diverse provincies nemen toe. Friesland en Zuid-Holland hebben nieuwe beleidsnota's uitgebracht. In Noord-Holland en Noord-Brabant worden de eerste provinciale monumentenverordeningen van kracht.

De aanpak verschilt echter per provincie sterk, bijvoorbeeld voor wat betreft de keuze van te subsidiëren categorieën monumenten of de omvang van de subsidie.

De groeiende betrokkenheid van de provincie bij de monumentenzorg zou vooral ook bij het beschermen van ensembles (beschermde stads- en dorpsgezichten, kernen en dergelijke) tot uitdrukking kunnen komen.

Een belangrijk knelpunt is volgens de heer Nijhof het verbinden van consequenties in de personele sfeer door de provincies als zij daadwerkelijk een *eigen monumentenbeleid* willen gaan voeren.

Gemeentelijk niveau

De belangstelling voor monumentenzorg door de gemeentelijke overheid is de laatste jaren sterk gegroeid. Dat blijkt onder meer uit de respons van 97% op de NIROV-enquête.

De door de heer Nijhof in zijn inleiding uitdrukkelijk gestelde vraag of en hoe gemeenten een eigen beschermingsbeleid ten aanzien van waardevolle stads- en dorpsgezichten zouden moeten voeren, werd later op deze discussiedag bevestigend beantwoord in de zin van het hanteren van het voorbereidingsbesluit.

Decentralisatie

Deze dag betekende niet het einde van de discussie over de decentralisatie van de monumentenzorg. Daarvoor lopen de meningen over de mate waarin en de manier waarop nog te veel uiteen. Gewezen is op de gevaren van het overlaten van monumentenbescherming aan lagere overheden als deze daarvoor niet de nodige middelen hebben of krijgen.

De discussie wordt duidelijk bemoeilijkt doordat er geen eenstemmigheid over definities is. De jaarlijkse Nationale Monumentenstudiedag van de Stichting NCM op 5 maart (morgen) wordt in dit verband gezien als een gelegenheid om meer duidelijkheid in deze materie te verkrijgen.

Enquête

Het NIROV heeft alle gemeenten in Nederland gevraagd welke instrumenten voor een eigen monumentenzorgbeleid zij (willen) gebruiken. Het gaat daarbij om de aanwezigheid van een Beleidsnota Monumentenzorg, een Gemeentelijke Monumentenverordening, een Gemeentelijke Monumentenlijst op basis van die verordening en om de eventuele aanwezigheid van een Gemeentelijke Monumentencommissie.

Van de 777 gemeenten, die repondeerden, heeft 15% een beleidsnota, 17% een monumentenverordening en 14% een monumen-

tenlijst beschikbaar of in voorbereiding; 15% heeft een monumentencommissie.

Enkele conclusies uit dit onderzoek: Nog geen derde deel van de gemeenten maakt van de onderzochte instrumenten gebruik. Toch wordt op dit moment in meer gemeenten aan één of meer van deze instrumenten gewerkt, dan er thans zijn.

Resultaat van de discussies

De hierboven genoemde 5 gesprekstema's zijn in discussiegroepen besproken. Daarbij kwam het soms tot lijnrecht tegengestelde uitspraken. Bijvoorbeeld ten aanzien van de bruikbaarheid van het gemeentelijke be-

Afb. 2: Beschermde stadsgezicht, Blokzijl. (Foto: David Luchtmeijer).

stemmingsplan als middel om monumenten effectief te beschermen. Er bleek eveneens geen eenstemmigheid te zijn over het leggen van de verantwoordelijkheid in laatste instantie van de monumentenzorg. Enerzijds werd gesteld dat die bescherming uiteindelijk bij de rijksoverheid thuishoort, omdat daar de belangrijkste financieringsbron ligt, anderzijds werd de wens uitgesproken om de *verantwoordelijkheid zo dicht mogelijk bij de gebruiker van het monument* te leggen, dus in de gemeentelijke sfeer.

De belangrijkste uitspraken van de discussiegroepen zijn:

- Zowel bij gebruiker als bij bestuurder (overheid) moet meer belangstelling voor het monument worden gewekt.
- Monumentenzorg is een rijkszaak, maar niet altijd een rijkszaak.
- Het bestemmingsplan voor de bebouwde kom moet afdwingbaar zijn en worden aangevuld met beschermende maatregelen en financiële regelingen.
- Uiteindelijk hoort monumentenzorg op rijksniveau thuis omdat het rijk financiert.
- Monumentenzorg is primair een zaak van gemeenten; daar moet het beleid worden gemaakt en de verantwoordelijkheid komen te liggen.
- Uitspraken krachtens de zogenaamde Verfiningsregeling moeten doeluitkeringen worden.
- De Rijksdienst Monumentenzorg moet een dienstverlenend bedrijf blijven.
- Het huidige curatieve monumentenbeleid moet een preventief beleid worden.
- Monumentenbeleid blijft tenslotte een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor rijk, provincie en gemeente.
- Decentralisatie is in kleine gemeenten geen oplossing van de problemen in de uitvoering.
- Het Voorbereidingsbesluit is een belangrijk instrument bij de bescherming van stads- en dorpsgezichten.
- Decentralisatie moet in de Monumentenwet geregeld worden.
- Een consequentie van decentralisatie is dat monumentenbescherming in de politieke sfeer (in de gemeenteraad) wordt beslist.
- Er is een modelprocedure voor de aanwijzing van een beschermd stadsgezicht en voor de verwerking daarvan in het bestemmingsplan nodig, om te voorkomen dat iedere gemeente telkens weer zelf 'het wiel moet uitvinden'.

Onderzoek

Adjunct-directeur Nijhof van het NIROV raapte de hem met deze laatste uitspraak toegeworpen handschoenen op, met de toezegging om te onderzoeken of het NIROV voor het opstellen van zo'n procedure een werkgroep kan instellen.

We kunnen dus weer een tijdje vooruit. □

Geert Bakker

Afb. 3: *Verantwoordelijkheid zo dicht mogelijk bij de gebruiker leggen.* . . (Foto: ANWB).